

Codi: 111420**Assignatura:** Temes d'Història de la Filosofia: Introducció al Pensament Ecològic**Tipus:** optativa**Crèdits:** 6**Cicle:** segon**Semestre:** primer**Grup:** B1**Professorat:** Octavi Piulats Riu**Departament:** Història de la Filosofia, Estètica i Filosofia de la Cultura**Llengua:** català

Objectius

Al final del segle XVIII tota una generació es preguntava pel *Geist* (esperit). A partir de la segona meitat del segle XIX la qüestió rellevant passa a ser «què és l'economia?». Més endavant, a la darrera del segle XX i principi del segle XXI, tot i que la pregunta sobre l'economia encara és vigent, sorgeix un nou interrogant: «què és l'ecologia?» (terme que es manlleva de la biologia del segle XIX). Els motius d'aquesta nova pregunta es troben en una contradicció socioeconòmica. Més enllà de la paradoxa clàssica entre capital i treball, ara sorgeix la contradicció entre capital i naturalesa, amb un postulat antitètic entre tecnologia i ésser humà. Les societats industrials avançades van acceptar per primera vegada aquestes noves paradoxes a partir de les tesis dels anys seixanta del Club de Roma sobre els «límits del creixement» i la irrupció de la crisi energètica, l'ascens de la demografia i l'increment de la contaminació industrial.

A redós d'aquesta pregunta i després del Maig del 68 sorgeixen, en les societats industrials avançades, els nous moviments socials (ecologistes, feministes, alternatius, okupes, pacifistes, espiritualistes) de caràcter interclassista, i alhora es funden organitzacions no governamentals i comencen iniciatives ciutadanes. Els nous moviments socials es converteixen en els subjectes que mantenen la pregunta anterior i que apunten també les primeres respostes. D'aquesta manera, l'ecologia passa de l'àmbit de la biologia acadèmica a ser un fenomen social i econòmic, i després, en la dècada dels vuitanta, es converteix així mateix en quelcom polític, gràcies a la fundació del moviment polític verd. Aleshores, amb l'ecologia política, tot el panorama cultural queda afectat per la qüestió sobre l'ecologia, des de l'economia fins a l'art, la religió, la ciència o l'ètica. No hi ha cap vessant cultural en què no es propugni una nova perspectiva de la realitat. Certament, no hi ha precedents històrics d'una revolució pacífica de tanta importància. En menys de vint anys, la majoria dels estaments socials i polítics establerts han acceptat la pregunta que es plantejava més amunt; de fet, ha arribat a convertir-se en un dels temes centrals de la societat gràcies al debat sobre la sostenibilitat, i ha implicat el darrer nou moviment social: el moviment antiglobalització. Fins i tot podríem dir que el moviment ecologista ha esdevingut, simbòlicament, una mena de Cassandra, aquella temuda sacerdotessa troiana que predeia catàstrofes que al final sempre succeïen.

Aquest model de pensament no és completament nou, té les arrels filosòfiques en el romanticisme i el naturalisme del segle XIX, i en els antics moviments socials. Podem observar-ne els prolegòmens fins i tot en l'àmbit de la filosofia acadèmica, en

pensadors com ara Klages, Jaspers, Schweitzer, Heidegger, Adorno i Marcuse. Això no obstant, en les darreres dècades del segle xx han sorgit intents de donar cohesió a aquesta nova cultura de l'ecologia, o dit d'una altra manera: comencem a tenir una *sophia* ecològica que assaja possibles respostes a la pregunta anterior. Activistes, científics i pensadors com ara E. Morin, F. Capra, B. Comoner, J. E. Lovelock, H. Jonas, K. Wilber, I. Illich, Vandana Shiva i R. Bahro, entre d'altres, han elaborat obres que intenten dissenyar estratègies i models per a la vida en el segle XXI.

Aquest curs té un triple objectiu: en primer lloc, intenta destacar, succintament, la història i les arrels de la qüestió de l'ecologia que, fins avui, no s'han reconstruït. En segon lloc, procura analitzar el debat ecològic, no en el vessant científic, sinó des del vessant social i polític. I, finalment, tracta d'exposar els models de pensament d'alguns pensadors d'aquest àmbit que lluiten per aproximar-se al discurs filosòfic.

Temari

1. Arrels històriques i filosòfiques de l'ecologia

- Del naturalisme de Spinoza i Rousseau a Goethe i el romanticisme europeu.
- El precursor: H. D. Thoreau, l'herència indígena i el naturalisme nord-americà.
- El moviment naturista: A. Just i H. Lahman. L'*antroposofia* de R. Steiner.
- L'origen del terme i els models en E. Haeckel i en C. Fraas.
- Socialisme utòpic i naturalisme: Engels, Kropotkin, Proudhon i E. Reclus.
- L'ésser humà i la Terra en L. Klages.
- M. Heidegger i la pregunta sobre la tècnica.
- Nova il·lustració en Adorno i Horkheimer.
- H. Marcuse, ideòleg del 68 i l'home unidimensional.

2. El pensament ecològic en el segle xx

- El debat sobre la contaminació ambiental, la pèrdua de biodiversitat i les energies no renovables. B. Commoner i el cercle que es tanca. Indústria, alimentació i agricultura ecològica: la descentralització i l'autosuficiència.
- El substrat científic: la noció d'*ecosistema*. Lovelock i la hipòtesi de Gaia. La revisió del paradigma físicomatemàtic: F. Capra i R. Sheldrake.
- El substrat socioeconòmic: el debat sobre el model de creixement en Dennis Meadows i Donella Meadows i les tesis d'E. F. Schumacher.
- El substrat sociològic: crítica a la tecnologia de Mumford i la revisió sociomèdica d'Illich.
- El substrat psicològic: la psicologia humanística i transpersonal. A. Maslow, C. Rogers i K. Wilber.
- El substrat religiós: impacte de l'orientalisme i crítica al monoteisme. A. Watts i R. Panikkar.
- El substrat pacifista: Gandhi, la no-violència i l'autosuficiència. El respecte a la vida d'A. Schweitzer i la defensa d'allò que és animal. L'Arca de Lanza del Vasto.
- El substrat ètic: R. Jungk i el principi de la responsabilitat de H. Jonas.
- El debat contracultural. L'ecocultura: Roszak i Illich.
- La qüestió política. L'ascens de Die Grünen i els seus dos models: el fonamentalista i el realista. De P. Kelly a J. Fischer.

3. Dos models d'ecosofia

- R. Bahro i el pas del marxisme a l'ecologia: la lògica de la salvació.
- Vandana Shiva i l'ecofeminisme.

Bibliografia bàsica

ADORNO, Theodor W.; HORKHEIMER, Max. *Dialéctica de la ilustración: fragmentos filosóficos*. Madrid: Ed. Trotta, 1996.

BAHRO, Rudolf. *Die Logik der Rettung*. Stuttgart: Ed. Weillbrecht, 1987.

BOOKCHIN, HANDERSON, PIULATS et al. *Ecofilosofías: diseñando nuevas formas de vida*. Barcelona: Integral, 1986. (Cuadernos de Integral; 3).

CAPRA, F. *El giro decisivo*. Barcelona: Integral, 1988.

COLOM, Àngel et al. *Una nova política: moviment alternatiu, moviment nacionalista*. Barcelona: Ed. Terranova, 1986.

COMMONER, Barry. *En paz con el planeta*. Barcelona: Crítica, 1992.

DELÉAGE, Jean-Paul. *Historia de la ecología: una ciencia del hombre y la naturaleza*. Barcelona: Icara, 1988.

GOETHE, Johann Wolfgang. *Teoría de la naturaleza*. Madrid: Tecnos, 2002.

HEIDEGGER, Martin. «La pregunta por la técnica». A: *Conferencias y artículos*. Madrid, 1996.

ILLICH, Ivan. *Némesis médica: la expropiación de la salud*. Barcelona: Barral, 1968.

JONAS, Hans. *El principio de responsabilidad: ensayo de una ética para la civilización tecnológica*. Barcelona: Herder, 2000.

JUST, A. *Volved a la naturaleza*. Montevideo, 1923.

KELLY, O.; GOLDSMITH, E. et al. *Vivir ligeramente sobre la tierra: Premio Nobel Alternativos*. Barcelona: Integral, 1990.

KLAGES, Ludwig. *Mensch und Erde*. Frankfurt am Main, 1923.

KORMONDY, J. *Conceptos de ecología*. Madrid: Alianza.

- LANZA DEL VASTO, Joseph-Jean. *La locura de Noé*. Barcelona: Integral, 1984.
- LOVELOCK, James E. *Gaia: una nueva visión de la vida sobre la Tierra*. Madrid: Hermann Blume, 1988.
- MARCUSE, Herbert. *Eros y civilización*. Barcelona: Barral, 1969.
- MARTÍNEZ ALIER, Joan. *La ecología y la economía*. Mèxic: FCE, 1988.
- MEADOWS, Donella H. et al. *The Limits to Growth: a report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*. Nova York: Universe Books, 1972.
- MORIN, Edgar. *El paradigma perdido, el paraíso olvidado: ensayos de bioantropología*. Barcelona: Kairós, 1974.
- MUMFORD, Lewis. *El mito de la máquina*. Buenos Aires: Emece, 1988.
- OFFE, Claus. *Partidos políticos y nuevos movimientos sociales*. Madrid: Sistema, 1991.
- PANIKKAR, Raimon. *Ecosofía*. Madrid: Ed. San Pablo, 1993.
- PROUDHON, Pierre Joseph. *¿Qué es la propiedad?* Madrid: Ed. La Piqueta, 1968.
- PUENTE, Isaac. *El comunismo libertario*. Barcelona: 1980.
- RIFKIN, Jeremy. *El siglo de la biotecnología: el comercio genético y el nacimiento de un mundo feliz*. Barcelona: Crítica, 2002.
- ROGERS, Carl R. *El camino del Ser*. Barcelona: Kairós, 1987.
- ROSZAK, Theodore. *Persona-planeta: hacia un nuevo paradigma ecológico*. Barcelona: Kairós, 1984.
- ROUSSEAU, Jean-Jacques. *Escritos de combate*. Madrid: Alfaguara, 1998.
- SCHUMACHER, Ernst Friedrich. *Lo pequeño es hermoso: por una sociedad y una técnica a la medida del hombre*. Madrid: Blume, 1986.
- SCHWEITZER, Albert. *Ehrfurcht vor dem Leben*. Munic: Ed. Beck, 1980.
- SHIVA, Vandana et al. *Ecofeminismo: teoría, crítica y perspectivas*. Barcelona: Icaria, 1996.
- SPINOZA, Benedictus de. *Ética demostrada según el orden geométrico*. Madrid: Nacional, 1980.
- STEINER, R. *El misterio de la filosofía*. San Sebastian, 1998.

THOREAU, Henry David. *Walden; seguido de Del deber de la desobediencia civil*. Barcelona: Parsifal, 1998.

WILBER, Ken. *El Proyecto Atman: una versión transpersonal del desarrollo humano*. Barcelona: Kairós, 1989.

Sistema d'avaluació

Examen final.

Altres qüestions d'interès especial per a l'estudiant